

УДК 025.4.05:030.8(092)(100)

Устиновська Алла Олександрівна,
старш. наук. співроб., ДНСГБ УААН,
(м. Київ)

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ БІОГРАФІЧНИХ СЛОВНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН (XX ст.)

У статті розглядаються основні критерії відбору матеріалу при створенні біографічних словників у різних країнах світу.

В статье рассматриваются основные критерии отбора материала при создании биографических словарей в разных странах мира.

The basic criteria of the material selection in the creation of the biographic dictionaries in the different countries of the world is reflected in the article.

Існує ряд видань, необхідність яких диктується розвитком науки і культури країн і народів. Серед них одне з основних місць займають біографічні словники (БС), підготовці яких приділялась і приділяється велика увага в багатьох країнах світу. Історію творять люди для людей, людські долі є основним складником історичного процесу. БС доповнюють наукові праці про становлення і розвиток різних галузей знань, виявляють нові імена славетних співвітчизників, зберігають відомості про діяльність минулих поколінь, висвітлюють її внесок у скарбницю світової культури. БС є візитною карткою науки і культури держави. Країна засвідчує повноцінність свого культурного і наукового життя, якщо в неї є повний набір довідкових видань, виконаних на належному рівні [10]. Кращі зразки БС зберігають на десятиріччя і навіть на сторіччя свою інформаційну значущість. Світовий досвід видання біографічних словників представлений творчим доробком різних країн світу.

Об'єкт дослідження статті – загальні та галузеві біографічні словники зарубіжних країн, що видані у XX ст.

Основним завданням статті є:

- провести аналіз БС зарубіжних країн з метою виявлення методичних підходів, що застосовані при складанні різних словників;
- виявити залежність методик складання БС від культурних, політичних, історичних умов розвитку країн.

Аналіз показує, що в Європі в 33 % універсальних і в 23 % видань галузевого змісту матеріал розташовують за тематичним принципом. У 16 % таких видань матеріал розміщується за хронологією життя та діяльності особи і стільки ж відсотків за професією. У 6 % БС застосований географічний принцип відбору, а в 3 % - національність і місце роботи. У більшості країн світу загальноєвропейські тенденції зберігаються [1, 3].

В Угорщині домінують універсальні біографічні словники, що дає можливість знайти інформацію широкому колу користувачів. В Ірландії, яка має невеликий розмір території і невелику кількість населення, тематичний принцип відбору не є доцільним. Тому в цій країні видаються довідники, що включають персоналії з усіх галузей знань, типу “Хто є хто”. У Нідерландах систематично видають однотипні загальногалузеві БС, де кожний наступний випуск доповнює попередній [6].

В Австрії, Бельгії і Болгарії поширені невеликі за об’ємом вузькотематичні БС, які задовольняють інформаційні запити конкретно-тематичного характеру [2,6,7].

В Англії мають великий попит біографічні щорічники, що знайомлять з новою та ретроспективною інформацією [4].

У Німеччині традиційно видають біографічні путівники, що підтримують інтерес до історії та краєзнавства. У Франції до БС включаються персоналії не тільки її корінних жителів, але й іноземців, що стали відомими у Франції. В Іспанії видаються довідники, в яких основою інформації про особи є хронологія дат життя діячів, що зручно для істориків і бібліографів. В Італії у БС враховується співвідношення хронології життя та географічного перебування осіб (місце

народження, навчання та роботи). У Швейцарії та Словенії хронологічний принцип відбору матеріалів поєднується з урахуванням галузі діяльності. У Польщі критерієм відбору персоналій учених є місце їхньої роботи (Польська академія наук, Інститути). У румунських БС домінує географічний принцип відбору матеріалу, а у фінських він співвідноситься з урахуванням професії [2, 6, 7].

У Данії є чіткий розподіл масиву БС на поточні і ретроспективні, а в Швеції БС в основному містять інформацію про сучасників, які були живі на момент виходу видання. У Норвегії поширені БС з окремих галузей знання (історії, економіки, соціології). Багатомовні словники Чехії подають персоналії чеською, французькою та німецькою мовами [6, 7].

В Азії більшість БС загальногалузеві, основним принципом відбору до значної частини яких є хронологія життя видатних особистостей. В Ізраїлі періодично видають БС, що містять тільки нову інформацію з усіх галузей діяльності, не повторюючи попередні випуски. У Китаї видається інформація про керівництво партії, в Індії окремо видаються БС про жінок, що досягли визнання в різних сферах діяльності, а також про дружин і матерів відомих державних діячів.

Хронологічним принципом розташування матеріалу в поєднанні з внеском особи в історичні події життя країни користуються японські укладачі довідників. БС історико-тематичного плану видаються і у В'єтнамі, а в Саудівській Аравії видаються словники тільки сучасних діячів. У Малайзії до БС включають персоналії місцевих жителів, а в Гонконгу (Сянгані) – персоналії відомих діячів та осіб, що увійшли до історії цієї території. У Лівані в БС домінує інформація про іноземців, чия діяльність пов'язана з цією країною.

На Філіппінах видають малі за об'ємом БС конкретно-тематичного характеру. В Індонезії для включення до словника дуже ретельно відбирають персоналії, супроводжуючи їх портретами, а в Туреччині БС перетворились у багатотомну біографічну енциклопедію.

У Сполучених штатах Америки головне місце займають загальногалузеві БС, (33%), їх більше, ніж усіх разом узяті за географічною і хронологічною ознакою (11% і 19%). Набагато більше, ніж у Європі, створено БС, в яких основним критерієм відбору є місце роботи осіб (16%), а кількість словників, в яких окремо фіксується інформація про діячів жінок і чоловіків, незначна (4%). США – перша у світі країна, в якій був розроблений та виданий БС “Хто є хто” (“Who’s who in America”) у 1899 році. При створенні БС у США традиційні критерії відбору матеріалу (такі, як членство в політичних партіях і суспільних організаціях, національність “афро-американці”) в деяких виданнях поєднуються з галузевими та географічними (Північно-Американські автори наукових творів), посадою і місцем роботи або навчання (викладачі та студенти Гарвардського університету). Виявлені і оригінальні принципи відбору персоналій: спеціалізація науковців робітників (американські вчені в галузі соціальних та гуманітарних наук), облік тільки померлих діячів науки, культури та інших галузей діяльності. Серед них виділяються видання, в основі яких є БС типу “Хто був ким”. Особливу увагу необхідно приділити досвіду складання словників в США і багатоманітності їх форм [9].

У Канаді представлений широкий спектр БС з усіх сфер діяльності. Серед них виділяються видання, в яких основою включення персоналій є жанр творчості (словники авторів художніх творів), стать (словники відомих жінок), походження осіб (словники канадців французького походження) [9].

У Мексиці та Еквадорі видаються БС з дуже широким охопленням матеріалу (від індійських вождів до сучасників). У Венесуелі виходять окремі довідники, що містять як поточну, так і ретроспективну інформацію. У Бразилії до БС включають персоналії історичних, а в Уругваї – політичних та історичних діячів. У Перу створюють БС у вигляді тематичних однопланових щорічників, а в Нікарагуа видаються довідники дуже малого об’єму (близько 100 імен). У Болівії також практикується видання БС малого об’єму (200-500 персоналій), що акумулюють

інформацію про тих, хто живе та діє на момент виходу видання. У Колумбії виходять БС, в яких критерієм відбору є посада особи (голови урядів Колумбії), а у Коста-Ріці – місце роботи у відомих організаціях і установах [8].

У південноамериканських країнах застосовують і нетрадиційні критерії: в Аргентині до БС включають персоналії постійних жителів країни, у Чилі виходять словники авторів друкованих наукових праць та художніх творів, а на Кубі є БС, в яких основою відбору є наявність інформації про особу в популярній газеті “El mundo” [8].

В Африці провідне місце (44%) займають загальногалузеві БС. Як і у загальносвітовому потоці в цілому, рівні частки перепадають на БС, які створені за вузькотематичними, географічними, хронологічними та професійними ознаками (по 14%). У Гані виходять традиційні БС типу “Хто є хто”, у Конго – словники про представників найважливіших галузей діяльності країни. У Судані БС складають персоналії суспільно-політичних діячів. У ПАР при створенні таких довідників використовується сукупність географічного, хронологічного та професійного критеріїв відбору даних (політичні діячі в організаціях фермерів Трансваалю (1897-1957)) [5].

В Австралії та Океанії половина всього масиву БС, що видаються, мають загальногалузевий характер, чверть з них – словники, в яких провідною ознакою відбору матеріалу є хронологія життя та діяльності діячів культури та науки, а решта у рівній кількості складають БС, де критерієм включення є національність та професія. У Французькій Полінезії також виходять загальногалузеві БС типу “Хто є хто”, в яких представлена інформація про видатних осіб цієї країни 19-20 ст. У Новій Зеландії до БС включають персоналії сучасних вчених, у тому числі й іноземців, діяльність яких пов’язана з державою, а у Новій Каледонії – в основному персоналії іноземців, які працюють в усіх сферах діяльності країни [5].

Таким чином, за кордоном у масиві БС можна побачити величезне різноманіття критеріїв відбору інформації, однак найбільше поширення знайшов комбінаційний

принцип на базі поєднання галузі діяльності з хронологією життя. Досвід створення зарубіжних БС буде використаний при підготовці Українського біографічного словника.

Список використаної літератури

1. *Биографические* и биобиблиографические словари деятелей естествознания: Аннот. библиогр. указ. / ГБЛ. - М., 1990. – 39 с.
2. *Доронина И.И.* Национальные биографические словари зарубежных стран. Австрия. Германия до 1949 г. Германская Демократическая Республика. Федеративная Республика Германии. Швейцария: Аннот. библиогр. указ. / ГБЛ.– М., 1984 - 46 с.
3. *Елисина Е.Ю.,* Миронова Л.К., Тюрина О.М. Универсальные биографические словари мира: Аннот. биогр. указ. – М., 1982. – 52 с.
4. *Елисина Е.Ю.* Национальные биографические словари зарубежных стран: Великобритания. Аннот. библиогр. указ. – М., 1984 – 25 с.
5. *Национальные* биографические словари зарубежных стран. Азия, Африка, Австралия и Океания: Аннот. библиогр. указ. – М., 1987 – 50 с.
6. *Национальные* биографические словари зарубежных стран. Европа. Бельгия. Дания. Ирландия. Испания. Италия. Нидерланды. Норвегия. Финляндия. Франция. Швеция: Аннот. библиогр. указ. / ГБЛ. – М., 1985. – 44 с.
7. *Национальные* биографические словари зарубежных стран. Европа. НРБ. ВНР. ССР. ЧССР. СФРЮ: Аннот. библиогр. указ. / ГБЛ.- М., 1986. – 27 с.
8. *Национальные* биографические словари зарубежных стран. Латин. Америка: Аннот. библиогр. указ. / ГБЛ. – М., 1988 – 38 с.
9. *Национальные* биографические словари зарубежных стран. США. Канада: Аннот. библиогр. указ. – М., 1985. – 49 с.
10. *Чишко В.С.* Сучасні проблеми підготовки українського біографічного словника // Українська біографістика: Зб. наук. пр. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 10.